BGF KKFK Elektronikus Könyvtár
Az elektronikus könyvtár teljes szövegű dokumentumokat tartalmaz biztosítva a szabad információ-hozzáférést. A szerzői és egyéb jogok a dokumentum szerzőjét/tulajdonosát illeti. Az elektronikus könyvtár dokumentumai szabadon felhasználhatók változtatások nélkül a forrásra való megfelelő hivatkozással, de csak saját célra nem kereskedelmi jellegű alkalmazásokhoz.

Osváth Gábor

A koreai fonetikus írás és jelentősége a koreai irodalomban (1443-tól a XIX. század végéig)

A tudatos nyelvi tervezésnek világviszonylatban is szinte páratlanul korán létrejött példája az 1443-ban királyi rendeletre megalkotott koreai fonetikus (hangjelölő) írás, amely a századfordulón Chu Shi-kyŏng nyelvésztől (••• 1876–1914) a •• *hangul* nevet kapta. A szó többszörös homonima, jelentése: 1. 'koreai'[1], 2. 'nagy', 3. 'egyedüli', 4. 'helyes' betűk (MÁRTONFI 1981: 484). A huszadik századi koreai nemzeti identitás nélkülözhetetlen összetevőjét jelentő *hangul* elemzése azért is különösen fontos, mert születésétől kezdve máig heves viták tárgya, századunkban pedig a nyelvpolitika, a nyelvi tervezés egyik legfontosabb tényezője (ez a megállapítás mind Észak-, mind pedig Dél-Koreára érvényes).

Koreában – eddigi ismereteink szerint – a kínai írásjegyek átvétele előtt nem volt önálló koreai írás. Korea megelőzte Japánt a kínai írás átvételében: a kínai írás Koreában fennmaradt első emléke Kr. u. 85-ből származik (HAHN 1977: 7). Gyors térhódításában az is fontos szerepet játszott, hogy a Han-korabeli Kína ebben a korban létesített telepeket a Koreai-félszigeten. A kínai írásjegyek pozíciója véglegesen akkor szilárdult meg, amikor a három koreai állam, Koguryo (••• •••), Pekche (•• ••) és Shilla (•• ••) politikai egyesítését egyikük, a Shilla nevű királyság a Tang (• •)-korabeli Kína segítségével valósította meg, s a két ország közötti kapcsolatok akkor igen intenzívek voltak. Az egyesült Shilla (647–927) királyának, Kyongdoknak (••• ••• 742–764) a rendeletére a koreai földrajzi neveket elkínaiasították, s ma már többnyire nehéz visszakövetkeztetni eredeti koreai hangalakjukra (azt tudjuk például, hogy Tedzson (•• ••) eredeti neve •• *Hanpat* 'nagy (rizs) földek" volt, s a sino-koreai név ennek a szónak a tükörfordítása). A kínai írásjegyekkel együtt a személynévadás kínai rendszerét is átvették (OSVÁTH 1989: 335–338). A kínai írásjegyek átvétele azonban nem a koreai nyelv lejegyzése céljából történt, hanem – hasonlóan a latin ábécé és a latin nyelv együttes átvétele gyakorlatához a középkori Európában – a klasszikus kínai irodalmi nyelvet (•• *venjen*) kezdték használni az írásbeli kommunikáció céljaira

BGF KKFK Elektronikus Könyvtár
Az elektronikus könyvtár teljes szövegű dokumentumokat tartalmaz biztosítva a szabad információ-hozzáférést. A szerzői és egyéb jogok a dokumentum szerzőjét/tulajdonosát illeti. Az elektronikus könyvtár dokumentumai szabadon felhasználhatók változtatások nélkül a forrásra való megfelelő hivatkozással, de csak saját célra nem kereskedelmi jellegű alkalmazásokhoz.

(koreai neve • • • • *hanmun* ‘kínai írás’ lett, a hasonló gyakorlatot követő Japánban: *kanbun*). Bizonyos idővel az átvétel után megszületett az igény a koreai nyelvű írásra is: egy olyan írás jött létre, amely kínai írásjegyekkel próbálta a kínaitól tipológiailag különböző koreai nyelv szavait és toldalékait lejegyezni.

Ez egy igen bonyolult rendszerű írás volt: többnyire *idu* (• •‘• • ’hivatalnokírás’) néven említik, első emléke 750 körül datálódik. A *kugyol* (• • • • ’kiejtésen alapuló betűk’, XIV. század) és a *hyangch’al* (• • • • ’hazai írás’, X. század) elnevezés a vele lényegében egyező írásváltozatokra utal, inkább funkciójukban különböztek. Az *idu* elsősorban a prózai szövegek (rendeletek, utasítások stb.) lejegyzésére szolgált, a *hyangch’al* a koreai nyelvű versek írása volt, míg a *kugyol* segítségével a buddhista és konfuciánus szövegeket kommentálták vagy fordították (BUZO 1983: 131). Van olyan vélemény is, amely szerint a japánok a *kana*-írás ötletét innen kölcsönözték, a japán szótagírás betűi ugyanis a csak hangalakjukban kölcsönzött egyes kínai írásjegyek leegyszerűsített formái (YI 1983: 49).[2]

Az *idu* és két változatának széleskörű elterjedését leginkább az hátráltatta, hogy használata feltételezte a több ezer kínai írásjegy igen alapos tudását. A kínai írásjegyek legtehetségesebb ismerőinek is leküzdhetetlen problémát jelentett azonban a két nyelv rendszerének fonológiai összeférhetetlensége: a kínaiban csak 410 a lehetséges szótagok száma, a koreaiban viszont 1950 (HAHN 1977: 8). Ez azt jelenti, hogy igen sok esetben nem találtak megfelelő kínai írásjegyet az egy- vagy több szótagú koreai fogalomszók vagy végződések lejegyzésére; nem csoda, hogy az így rögzített szövegek értelmezésében manapság gyakran eltérnek a vélemények. Bonyolult szisztéma alapján egyszer a kínai írásjegy koreai olvasatát, azaz koreaias hangértékét vették át, másszor pedig a jelentését. A módszer illusztrálására egy példa: az eredeti koreai szóból, a *nada* (’születik, keletkezik’) igéből képzett konverbium, a *nago* (születik és’) lejegyzésére két kínai írásjegy kombinációját (• •) használták. Az ige tövét (*na*-) a • ’születik, indul’ stb. jelentésű írásjeggyel adták meg, amelynek a koreai kiejtése *ch’ul*, tehát csak a kínai írásjegy jelentését kölcsönözték, a hangalakját nem (szemantikai kölcsönzés: • • • •), míg a *-go* végződést a • írásjeggyel írták

---

[1] A *han* szó nemcsak kínait, hanem koreait is jelent; a koreaiban homonima. A kínaiban a két jelentés eltérő tónusú, s eltérő írásjeggyel írandó (Kína: •, Korea: •)

[2] Ezzel az írással maradt fenn • • *Iryon* (• • • •) buddhista szerzetes (1206–1289) *Samguk yusa* (• • • • • • • • ‘A három királyság nem hivatalos története’) című krónikájában 14 *hyangga* (• • • •‘hazai dal’), ezek a koreai költészet legrégibb lejegyzett darabjai. A *hyangga* műfaja a • • • • *Shilla-dinasztia* korában (647–927) virágzott (MÁRTONFI 1974).

BGF KKFK Elektronikus Könyvtár
Az elektronikus könyvtár teljes szövegű dokumentumokat tartalmaz biztosítva a szabad információ-hozzáférést. A szerzői és egyéb jogok a dokumentum szerzőjét/tulajdonosát illeti. Az elektronikus könyvtár dokumentumai szabadon felhasználhatók változtatások nélkül a forrásra való megfelelő hivatkozással, de csak saját célra nem kereskedelmi jellegű alkalmazásokhoz.

le (kínai jelentése: ’öreg’), sino-koreai olvasata: *go*; tehát ebben az esetben csak az írásjegy kiejtését vették át (fonetikai kölcsönzés: •• ••), a jelentését pedig nem (a példa Volmyong mester Halott nővéremhez című *hyangga* verséből való).

A koreai ábécét a •• •• *Choson*-, más néven *Li* (•)-dinasztia (1392–1910) negyedik királya, •• •• *Sejong* (ur. 1419–1450) által alapított *Chongŭm-ch'ŏng* (••• ••• 'A helyes kiejtés hivatala') tudós hivatalnokai tervezték meg. A munkát 1443-ban fejezték be, s ekkor mutatták be egy hét oldalas füzetecskében, amelynek a királytól adományozott címe: *Hun-min-chong-um* (•••• •••• ‘A nép helyes kiejtésre tanítása’). Később ez lett az ábécé egyik neve (Észak-Koreában ma is így nevezik, rövidítve: *chong-um*; Dél-Koreában a *hangul* nevet használják). E mű eredeti formájában nem maradt fenn, csak a *Worin sokpo* (•• •• •••• lásd később) mellékleteként és két másik másolatban. Egy 1940-ben *Andongban* (••, •••• •••• Északi *Kyongsang tartomány*) felfedezett könyv tartalmazza a negyedik, a legrégibb és legautentikusabb szövegváltozatot. A 33 lapos, fadúcos technikával nyomtatott könyv (mérete: 29 x 20 cm) 1446-ból származik, s a címe: *Hun-min-chong-um hae-rye* (•••••• •••••• ‘A Hun-min-chong-um értelmezése és példák’), amely a *Hun-min-chŏng-ŭm* (1443-44) eredeti hét oldalán kívül az egyes betűk további részletes magyarázatát adja, ismerteti s szótagkialakítás szabályait, majd példaszöveget mutat be. A tudóscsoport vezetőjének, *Chong In-jin*nek az utószava zárja a művet (KIM 1976: 73–79).

A *Hun-min-chong-um* kínai nyelvű bevezetőjében ezt olvashatjuk: *„A király utasítása így szól: Hazánk nyelve különbözik Kínáétól úgy, hogy a kínaiak írásjegyei alapján egymással nem tudunk közlekedni. Ezért a tanulatlan népnek bár az a vágya, hogy beszéljen [=írásban fejezze ki magát], gyakran mégsem tudja érzéseit kifejezni. Emiatt megindultságomban 28 új írásjegyet hoz(at)tam létre. Szeretném, hogy mindenki könnyen megtanulja, és kényelmesen használja nap mint nap.”* (MÁRTONFI F. fordítása). Ezt követően igen tömören meghatározza a betűk hangértékét kínai szópéldák segítségvel: „a *k* betű mint az ókínai *kiu n* kezdő hangja, a k’ mint az ókínai *k’wai* kezdő hangja” stb. (MÁRTONFI 1974: 113).

Chong In-ji utószavában így népszerűsíti az új írást: *„A betűformák a beszélőszerveket utánozzák, s hasonlítanak az ókori [kínai] pecsétíráshoz. Magukba foglalják az ég, a föld és az ember hármasságát, s a yin és a yang princípiumot. Okos emberek egy reggel leforgása alatt megérthetik, s a közönséges ember megtanulhatja tíz nap alatt. Ha a bírósági kereset*

Az elektronikus könyvtár teljes szövegű dokumentumokat tartalmaz biztosítva a szabad információ-hozzáférést. A szerzői és egyéb jogok a dokumentum szerzőjét/tulajdonosát illeti. Az elektronikus könyvtár dokumentumai szabadon felhasználhatók változtatások nélkül a forrásra való megfelelő hivatkozással, de csak saját célra nem kereskedelmi jellegű alkalmazásokhoz.

betűkkel íródik, a helyzet világosabban nyomon követhető. Tökéletesen alkalmasak minden cél megvalósítására. Még a szél susogása, a daru rikoltozása, a kakaskukorékolás, a kutyaugatás, egyszóval minden leírható." (JURNG 1986 : 60). Az ókori kínai ún. pecsétírással való hasonlóságot többen feltételezték, mások csak az *m* betű esetében vélekednek így; az ugyanis megegyezik a kínai 'száj' írásjegy képével: egy négyzet (MÁRTONFI 1974 : 117). A fenti művet a bel- és külföldi érdeklődők számára megjelentették egy kötetben, fakszimile kiadásban, mai koreaira és angolra is lefordítva (HO 1986)

A koreaiak rendkívül büszkék ábécéjükre, a világ egyik legtudományosabb írásrendszerének tartják, s ebben a külföldi kutatók egyetértenek velük: „one of the great intellectual achievements of humankind" (SAMPSON 1985: 144), „perhaps the most remarkable in the world" (LEDYARD 1966: 370). Kelet-Ázsia ezen egyetlen ábécéjében a mássalhangzókat jelölő betűk alakja a hangképzéskor domináns szerepet játszó szerv (ajkak, fog, nyelv, torok) sematikus ábrázolásából származik, s a különböző hangok ejtésbeli hasonlósága írásképi hasonlóságukon tükröződik. A magánhangzók jelölése a modern tudományosság szempontjából kevésbé figyelemreméltó, de el kell ismernünk, hogy meglehetősen koherens rendszer: a taoista filozófia három alapkategóriáját kombinálja grafikusan: a pont az *ég*, a vízszintes vonal a *föld*, a függőleges vonal az *ember* kifejezője, a pontból később rövid vonás lett: • /i /, • /γ,• /a/,• /↔/, • /E /, • /e/, • /o/, • /u/ stb. A fenti elveknek megfelelően a koreai ábécé összes, azaz 28 betűje nyolc alapbetűre vezethető le; ebből öt betű mássalhangzót (•, •, •, •, •), három pedig magánhangzót (•, •, •) jelöl. Az azonos helyen képzett mássalhangzók írásképét ugyanahhoz az alapbetűhöz viszonyítják egy vagy több vonás hozzáadásával. A XV. század óta bekövetkezett hangtani változásokat követve a betűk száma mára 24-re csökkent. A hiányzó betűk és hangértékük: A jelenlegi mássalhangzók (a zöngés-zöngétlen szembenállás nem fonemikus értékű, a feszesség és hehezesség viszont igen):

Alapbetűk: • /k/, • /n/, • /m/, • /s/, • /ng/

Plusz vonás: • /kh/, • /th/, • /c/,

Vonáshosszabbítás vagy még egy vonás: • /p/, • /ph/, • /ch/,

Betűkettőzés (feszes hangok): • /kk/, • /tt/, • /pp/• /ss/, • /cc/

Két alapbetű (• + •) öszeillesztése: • /l, r/

Az elektronikus könyvtár teljes szövegű dokumentumokat tartalmaz biztosítva a szabad információ-hozzáférést. A szerzői és egyéb jogok a dokumentum szerzőjét/tulajdonosát illeti. Az elektronikus könyvtár dokumentumai szabadon felhasználhatók változtatások nélkül a forrásra való megfelelő hivatkozással, de csak saját célra nem kereskedelmi jellegű alkalmazásokhoz.

A koreai írás hangjelölő írás, de a betűket szótagonként csoportosítják (a szótagban egymás mellé, alá illetve fölé is írhatók, a szótagzáró mássalhangzót mindig alá kell írni, a magánhagzók közül csak azokat, amelyekben a vizszintes elem hosszabb a függőlegesnél: • *kae* 'kutya', • *kuk* 'ország', •• *saram* 'ember'); s ez a szótagnyi graféma pontosan megfelel egy kínai írásjegynégyzet nagyságának: ezért is kombinálható egymással a két írás igen jól (a Dél-Koreában még előforduló úgynevezett vegyesírás segítségével, amely – alapelveit illetően – megegyezik a japán kana szótagírással: •••• *Chunguk-eso* 'Kínában', az *-eso* locativusi esetrag – mivel nem kínai eredetű – koreai betűkkel írandó). A koreai nyelvészek szerint a szótagoló elv jelenti ugyanakkor a koreai írás legnagyobb fogyatékosságát: „Az egy négyzetbe való tömörítés nagy akadályokat jelent az írás gépesítésében. Mivel e tömörítés miatt a szótag betűinek nagysága változhat, egyes betűket nehéz megkülönböztetni egymástól. (...) Ezek a négyzetek a koreai írás Prokrusztész-ágyai" (HO 1944: 8–9). Nem koreai kutatók egyéb fogyatékosságokat is felrónak (KONTSEVICH 1997: 3):

1. Mivel a koreai ábécé elsősorban a szótagba való tömörítés miatt igen zárt rendszert képez, szinte lehetetlen újonnan kreált betűkkel kiegészíteni: ez igen nagy problémát jelent az idegen nyelvek – a koreaiban allofonként sem létező – fonémáinak (v, f, z, ž stb.) átírásakor.
2. A hangul nem ismeri a nagy- és kisbetűkre történő felosztást, ezért időnként nehézségeket okoz a köz- és tulajdonnevek elkülönítése. A nagy kezdőbetűnek szimbolikus tartalmat jelző funkciója lehet a latin ábécében; ezzel a koreai írás nem rendelkezik.
3. Ismeretlen a folyóírás és nyomtatott írás közötti különbségtevés is: ez elsősorban az írás megtanításakor okoz nehézséget.
4. A hangul – a kínai íráshoz hasonlóan – nem ismerte a központozást, s az egyes szavak között nem hagytak ki üres helyet. Ezt a hiányosságot az európai ábécék mintájára századunkban pótolták, átvéve az írásjeleket. A jobbról balra, illetve felülről lefelé történő írást majdnem teljesen felváltotta az európai mintára történő elrendezés, s aki ma a régi módon ír (például a konzervatív napilapok), könnyen megkapja a „japánbarát" jelzőt.

Egy japanológus 1883-ban felfedezte, hogy megdöbbentő hasonlóság van a hangul és az ún. *shindaimoji* ('Az istenek korszakának betűi') között; az utóbbi írást egy japán vallásos

BGF KKFK Elektronikus Könyvtár
Az elektronikus könyvtár teljes szövegű dokumentumokat tartalmaz biztosítva a szabad információ-hozzáférést. A szerzői és egyéb jogok a dokumentum szerzőjét/tulajdonosát illeti. Az elektronikus könyvtár dokumentumai szabadon felhasználhatók változtatások nélkül a forrásra való megfelelő hivatkozással, de csak saját célra nem kereskedelmi jellegű alkalmazásokhoz.

csoportosulás használta. Volt, aki a Heian korszakból (VIII. sz.), mások a Kamakura korból (XIII. sz.) eredeztették. A későbbi kutatások bebizonyították, hogy sokkal később keletkezett, a koreai hangul hatására (MARSHALL 1984: 62). A *Hunmin chongum haerye* felfedezése, s az abban ismertetett betűformákkal kapcsolatos, korábban ismeretlen nézetek is azokat a tudósokat igazolták, akik a koreai írás egyedi voltát vallották. Korábban ezzel ellentétes véleményeket is hirdettek sokan: H. A. Giles a szanszkrit, H. B. Hulbert a tibeti, E. R. Hope a ’Phags-pa láma által a tibeti betűk alapján, 1269-ben kreált mongol írással,. Taylor és P. Berger a bali írással hozta összefüggésbe, P. A. Echardt pedig azt gondolta, hogy a koreai ablakok különféle formái (!) szolgáltatták a hangul betűk mintáit (a hangul betűinek többsége kezdetben geometrikus jellegű, szögletes volt, csak később alakultak ki az ecsetvonásnak jobban megfelelő gömbölyűbb, lekerekített betűformák). A betűformák leginkább az említett mongol írással árulnak el néminemű rokonságot, a kérdést kimerítően tárgyalja LEDYARD 1997.

A hangul világszerte elismert magas tudományos színvonala azt bizonyítja, hogy szerzői jól ismerték a kínai (és valószínűleg óind) fonológiai tanításokat, s néhány esetben meg is haladták azokat. A kínai hagyományos fonológiai iskola szerint a szótag két részből áll: szótagkezdetből és szótagzárlatból (rím). Véleményem szerint ennek oka az lehetett, hogy a kínaiban igen korlátozottan fordulnak elő szótagzáró mássalhangzók, csak az /n/ és /ng/.A koreaiban jóval több, hét szótagzáró mássalhangzót (k, t, p, l, m, n, ng) ismerő tudósok a modern fonológiai nézetekkel megegyező módon a szótagot három részre osztották (szótagkezdet, szótagmag, szótagzárlat); a koreai írás ezt tükrözi is. További újítást jelentett, hogy kísérletet tettek a tónusok jelölésére; a szótag betűcsoportja elé tett pont magas tónust, a kettőspont emelkedő tónust, a pont hiánya pedig semleges tónust jelzett. A koreaiban a XV. sz. végéig – mind az eredeti koreai, mind a sino-koreai szavak esetében – ez a három tónus létezett, ezt követően az emelkedő tónusú szótagok – elvesztve tónus értéküket – hosszúakká váltak, a többiek rövidek lettek (a hosszúság - rövidség aránya 2:1). A tónusok jelét nem vitték át a kvantitatív szembenállás jelölésére, s a hosszúságot azóta sem jelzi semmi: a gyakran tapasztalható kiejtésbeli bizonytalanságnak ez az egyik oka. A másik oka az lehet, hogy a szó elején hosszú szótag a szó belsejébe kerülve megrövidülhet (*nu:nsaram* 'hóember'; *hanbangnum* 'hópehely').

BGF KKFK Elektronikus Könyvtár
Az elektronikus könyvtár teljes szövegű dokumentumokat tartalmaz biztosítva a szabad információ-hozzáférést. A szerzői és egyéb jogok a dokumentum szerzőjét/tulajdonosát illeti. Az elektronikus könyvtár dokumentumai szabadon felhasználhatók változtatások nélkül a forrásra való megfelelő hivatkozással, de csak saját célra nem kereskedelmi jellegű alkalmazásokhoz.

A neokonfucianus tanok sinocentrikus világképét valló konzervatív tudósok a hangul kihirdetését követően rögtön mozgalmat indítottak az új írás diszkreditálására. Az elégedetlenkedők vezéralakja, Ch'oe Man-li (••• •••) 1444-ben egy levelet intézett a királyhoz, amely a következőket tartalmazza: *„Országunk mint szuverén állam szolgálja Kínát dinasztiánk alapítása óta*[3]*, s ha ma új betűket szerkesztünk, az megsérti tiszteletünk érzését Kína iránt anélkül, hogy ezt igazolni tudnánk, hiszen ugyanolyan betűket használunk, mint Kína, és ugyanazon az úton haladunk. A Kína uralma alatti világban sehol sem alkottak új írást pusztán azért, mert mások a természeti feltételek és a helyi nyelvek. Mongóliának, Japánnak és Tibetnek van saját írása, de őket barbárnak tartják és lenézik. Nem fogja-e aláásni civilizációnkat, ha e bolondság javára lemondunk az erényről akkor, amikor szokásainkat már nem tartják alábbvalónak a kínaiakénál? Az idu írást azért találtuk fel, hogy azok is tudjanak levelet olvasni, akik nem tudnak jól kínaiul. De még azoknak a tisztviselőknek is kell valamennyire ismerniük a kínai írásjegyeket, akik az idunak hasznát veszik. Az idut nem lehet a nemes (kínai) írásjegyektől való teljes elfordulásnak tekinteni, hiszen a koreai szavak leírásakor kölcsön veszi a kínai írásjegyeknek hol a kiejtését, hol a jelentését. A felséged által alkotott ábécének viszont semmilyen kapcsolata sincs a nemes írásjegyekkel”* (Hahn 1984: 16–17). A hangullel kapcsolatos ilyenfajta ellenszenv (elsősorban az elit részéről) egészen a XIX. század végéig tapasztalható volt annak ellenére, hogy a XV. században – a király tekintélyének köszönhetően – gyorsan elterjedt és népszerűvé vált. Használatának visszaszorulása Yonsan (••• •••) idejében (1495–1506) kezdődött, aki uralkodása első éveiben annyira kedvelte az új írást, hogy még a királyi évkönyveket is így íratta le. Uralkodásának tizedik évében viszont a zsarnoki módszerei ellen tiltakozó ellenzék hangul betűkkel írt falragaszokon fejezte ki elégedetlenségét, s ez felbőszítette az uralkodót: elrendelte az új ábécé betiltását, sőt a korábban írt könyvek és dokumentumok megsemmisítését is. Az új írás addigra azonban már annyira meggyökerezett, hogy ezt az intézkedést nem tudták teljesen megvalósítani. Tekintélyének kialakulásához az is hozzájárult, hogy – Szedzsong király kezdeményezésére – jelentős irodalmi műveket jegyeztek le ezzel az írással, nem sokkal megalkotását követően: az első egy elbeszélő költemény, a *Yongbioch'onga* (••••• ••••• 'Ének a sárkányok égbe repüléséről', 1445) volt, amely a királyi dinasztia (a „sárkányok”) létrejöttét, addigi hőstetteit zengte el (a sino-

[3] A Chason dinasztia alapítási éve 1392, korábban a mongol orientáció volt a meghatározó.

BGF KKFK Elektronikus Könyvtár
Az elektronikus könyvtár teljes szövegű dokumentumokat tartalmaz biztosítva a szabad információ-hozzáférést. A szerzői és egyéb jogok a dokumentum szerzőjét/tulajdonosát illeti. Az elektronikus könyvtár dokumentumai szabadon felhasználhatók változtatások nélkül a forrásra való megfelelő hivatkozással, de csak saját célra nem kereskedelmi jellegű alkalmazásokhoz.

koreai szavak kínai írásjegyekkel szerepeltek a szövegben). Ezt követte a *Sokpo sangjol* (•••• 'Buddha életének részletes ábrázolása' 1447) *Szedzso* királyfi (•• •• ur. 1455-1468) alkotása, majd apja, Szedzsong műve, a *Vorin chongang chigok* (•••••• •••••• 'Ének a hold tükrözéséről ezer folyóban' 1448) hasonló témával. E két mű utólagos összekapcsolásával született meg a *Vorin sokpo* (•••• •••• szabad fordításban: 'Sákjamuni fényes élete' 1457): az első koreai nyelven, koreai ábécével lejegyzett prózai alkotás (a címekben szereplő *sok* Sákjamuni nevének első szótagja a sino-koreai olvasatban: •••• •••• *Sokkamoni*). Az új ábécé fontos szerepet játszott a kínai szótagok koreai olvasata egységesítésében (ezen a téren korábban nagy volt zavar): a *Tongguk chongun* (•••• •••• 'A keleti királyság helyes rímjei', 1447) tulajdonképpen egy rímszótár, amelyben a kínai írásjegyek helyes kiejtését a koreai ábécével adják meg (a rímszótár a kínai írásjegyeknek egy olyan szótára, amelyben a rímek alapján lehet kikeresni az ismeretlen írásjegyet). A valamivel későbbi *Hunmong-chahwe* (•••• •••• 'Fiatalok írástanítása', 1527) megteremti a maival lényegében egyező betűrendet, a betűk ma is használatos neveit. E műből származik az új ábécének a XIX. század végéig legelterjedtebb neve, az *onmun* (•• •• 'népies, vulgáris írás'), amely a kínai írást jelölő *hanmun* ('han írás') szóval szembeállítva pejoratív ízű, kisebb tekintélyt jelez. Többi, akkoriban meggyökerezett elnevezése is ilyen negatív jellegű, „túlzottan" könnyű volta miatt nevezték *ach'imgul*-nek (••• 'reggeli betűk', amelyeket egy reggel meg lehet tanulni), valamint *amgul*-nak (•• 'női betűk'). Ezzel párhuzamosan a koreai nyelvet illető megnevezések is pejoratívak voltak, a kalsszikus kínai és írása (hanmun) tekintélye a lenézett dialektusok rangjára fokozta le a koreait (•• •• *pangon* 'nyelvjárás',•• •• *ono* 'vulgáris nyelv',•• *sog-o* 'alantas nyelv'). Ebből is látszik, milyen bátor tett volt egy irodalmi mű megírása és kiadása koreai nyelven, koreai írással. Számos, így született mű írója anonim maradt, félve a következményektől, a tudóstársak lenézésétől. Nem csoda tehát, hogy a régi koreai irodalom XIX. sz. végéig terjedő korszakában a fennmaradt műveknek mindössze 5 %-a íródott a hangul ábécével, a maradék 95 % a klasszikus kínai irodalmi nyelven (KIM TONG-UK 1986: 828). Ez az 5 % azonban a koreai irodalom legértékesebb alkotásai közül többet is tartalmaz (•• •• Ho Gyun: •••• •••• *Hong Gil-tong-chon* 'Hong Gil-tong élete' [XVII. sz. eleje], ••• ••• Kim Man-jung: ••• ••• *Kuunmong* 'Kilencek

BGF KKFK Elektronikus Könyvtár
Az elektronikus könyvtár teljes szövegű dokumentumokat tartalmaz biztosítva a szabad információ-hozzáférést. A szerzői és egyéb jogok a dokumentum szerzőjét/tulajdonosát illeti. Az elektronikus könyvtár dokumentumai szabadon felhasználhatók változtatások nélkül a forrásra való megfelelő hivatkozással, de csak saját célra nem kereskedelmi jellegű alkalmazásokhoz.

felhőálma [1688] és az ismeretlen szerzőtől írt, népköltészeti vonásokat mutató ••• ••• *Ch'un-hyang-chon* 'Ch'unhyang élete', XVIII. sz.).[4]

Összegezve a hangul létrejöttét eredményező korszak legfontosabb szociolingvisztikai tanulságait, elmondható, hogy ez az írás a nyelvpolitika, nyelvi tervezés tudatos produktuma volt. Szedzsong király tudatosságát nemcsak az új ábécét bemutató nyelvpolitikai és nyelvészeti eszmefuttatást tartalmazó *Hunmin chongum* és *Hunmin chongum haerye* című művek igazolják, hanem az is, hogy a király minden tekintélyével előmozdította olyan színvonalas irodalmi alkotások létrejöttét, amelyek az új ábécével íródtak. Az is kétségtelen, hogy a hangulnek rímszótárakban történő szerepeltetése elősegítette a sino-koreai eredetű szavak kiejtésének egységesülését is. Egyes vélemények szerint ez a kommentáló, értelmező funkció lehetett eredetileg a hangul megalkotójának fő célja (ezt mutatja a *Hunmin chongum* cím jelentése: 'A nép helyes kiejtésre tanítása'); s Szedzsong király és körének intenciója szerint a koreai írástudás a köznép soraiban történő elterjesztése nem gyengítette volna lényegesen a kínai írás, a *hanmun* monopóliumát az állami és vallásos életben, s valószínűleg az irodalomban sem (SASSE 1996: 37). A múlt század végéig a koreai uralkodó körök sinocentrizmusa, a külföldtől való elzárkózás Kínától eltanult reflexei megakadályozták a modern koreai nacionalizmus létrejöttét, s ezzel párhuzamosan a koreai írás másodlagos maradt a művelődés kizárólagos hordozójának tekintett kínai *hanmun* árnyékában. A Távol-Kelet nyugati típusú modernizációja 1868-ban az ún. Meiji-reformokkal Japánban kezdődött meg, s ennek hatása hamarosan Koreára is átterjedt. Ez új korszak kezdetét jelentette a koreai fonetikus írás történetében is.

Irodalom

BUZO, ADRIAN (1983): *An Introduction to Early Korean Writing Systems*: The Korean Language, Seoul, 128–133.

HAHN, GAP SOO (1977): *Hangul.* Korea Background Series: Seoul.

HO, YURNG (1986): *The Korean Alphabet*. Seoul: Po chin Chai.

KIM TAI-JIN (1976): *A Biblographical Guide to Traditional Korean Sources*. Seoul: Asiatic Research Center. Koryo University.

KIM TONG-UK (1986): Korean Literature. *Introduction to Korean Studies*. Academy of Korean Studies: Seoul. 340–352.

LEDYARG, GARI (1966): *The Korean Language Reform of 1446: The Origin, Background, and Early History of the Korean Alphabet*. Ph. D. dissertation. University of California: Berkeley.

LEDYARD, GARI (1997): The International Linguistic Background of the Correct Sounds for the Instruction of the People. Yong- Key Kim Renaud (edited by): *The Korean Alphabet. Its History and structure*. Honolulu: University of Hawai Press. 31–88.

MARSHALL, R. PHIL (1984): The Alphabet of East Asia. *The Korean Language*. Seoul. 109–120.

MÁRTONFI FERENC (1974): A koreai írás története és szerkezete. Kara György és Terjék József (szerk.): *Keletkutatás* 1973. Budapest. 483–498.

[4] Magyarul: Kim Mandzsung: Pajzán álom, Budapest, 1989; Csunjan szerelme, Budapest, 1958.

BGF KKFK Elektronikus Könyvtár
Az elektronikus könyvtár teljes szövegű dokumentumokat tartalmaz biztosítva a szabad információ-hozzáférést. A szerzői és egyéb jogok a dokumentum szerzőjét/tulajdonosát illeti. Az elektronikus könyvtár dokumentumai szabadon felhasználhatók változtatások nélkül a forrásra való megfelelő hivatkozással, de csak saját célra nem kereskedelmi jellegű alkalmazásokhoz.

MÁRTONFI FERENC (1981): *Korea.* Ligeti Ferenc (szerk.): A keleti nevek magyar helyesírása. Budapest: Akadémiai Kiadó. 483–498.

OSVÁTH GÁBOR (1989): A koreai személynevek. Balogh fernc-Ördög frenc (szerk.): Névtudomány és művelődéstörténet. Budapest. 335–339.

SAMPSON, GEOFFREY (1985): *Writing Systems*. Stanford: Stanford University Press.

SASSE, WERNER (1996): Teaching Korean Culture through Korean Studies. *Korea Journal*, Vol. 36. No. 3. 20–39.